

УДК 342.5

Жанна МАНДРИЧЕНКО

кандидат юридичних наук

ORCID: 0000-0002-9114-3044

DOI: 10.32782/LST/2025-1-7

Бібліографічний опис статті: Мандриченко, Ж. (2025). Свобода як цінність в українському адміністративно-правовому дискурсі. *Law. State. Technology*, 1, 40–45. doi: 10.32782/LST/2025-1-7

СВОБОДА ЯК ЦІННІСТЬ В УКРАЇНСЬКОМУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті сформульовано, що свобода як цінність в українському адміністративно-правовому дискурсі є багатовимірним феноменом, що поєднує як індивідуальні права і свободи особистості, так і необхідність ефективного публічного управління. У сучасних умовах, особливо в контексті євроінтеграції України після Революції Гідності 2014 року, ця цінність набула нового значення. Вона розглядається не лише як відсутність обмежень, але й як умова реалізації прав і свобод особистості у демократичній державі, що функціонує на засадах верховенства права. Адміністративне право, встановлюючи рамки втручання органів публічної влади, покликано забезпечувати баланс між свободою особистості та необхідністю регулювання суспільних відносин в інтересах загального блага.

Зазначено, що в умовах режиму воєнного стану, аналіз адміністративно-правової практики показує, що свобода часто залишається другорядною щодо таких цінностей, як державний суверенітет, національна безпека – важливо наголосити на тимчасовому характері такого стану речей. Адже євроінтеграційний вектор розвитку України обумовлює необхідність впровадження підходу, який ґрунтується на тому, що у демократичних країнах саме свобода є орієнтиром у формуванні адміністративного законодавства.

Підкреслено, що основна відмінність між національними інтересами та цінностями адміністративного права полягає в їхній природі. Національні інтереси – це стратегічні пріоритети держави, які визначають напрям її розвитку та можуть змінюватися залежно від історичних, політичних чи соціально-економічних умов. Вони слугують основою для формування державної політики, проте самі по собі не є юридичною категорією. А отже, вони не є цінністю адміністративного права України зокрема (та права у цілому). Цінності адміністративного права, навпаки, є принципами права, що забезпечують стабільність та ефективність публічного управління. Вони визначають механізми реалізації владних повноважень, гарантують дотримання прав і свобод особистості та забезпечують підзвітність органів публічної влади.

Ключові слова: публічна влада, державна влада, місцеве самоврядування, адміністративно-правова аксіологія, аксіологія права, цінності та принципи системи права, свобода.

Zhanna MANDRYCHENKO

Candidate of Legal Sciences

ORCID: 0000-0002-9114-3044

DOI: 10.32782/LST/2025-1-7

To cite this article: Mandrychenko, Zh. (2025). Svoboda yak tsinnist' v ukrayins'komu administrativnomu dyskursi [Freedom as a value in Ukrainian administrative discourse]. *Law. State. Technology*, 1, 40–45. doi: 10.32782/LST/2025-1-7

FREEDOM AS A VALUE IN UKRAINIAN ADMINISTRATIVE DISCOURSE

The article formulates that freedom as a value in the Ukrainian administrative discourse is a multidimensional phenomenon which combines both individual rights and freedoms of a person and the need for effective public administration. In modern conditions, especially in the context of Ukraine's European integration after the Revolution of Dignity in 2014, this value has acquired a new meaning. It is viewed not only as the absence of restrictions, but also as a condition for the exercise of individual rights and freedoms in a democratic state operating under the rule of law. Administrative law, by establishing the framework for intervention by public authorities, is designed to ensure a balance between individual freedom and the need to regulate social relations in the interests of the common good.

It is noted that under martial law, the analysis of administrative practice shows that freedom often remains secondary to such values as state sovereignty and national security – it is important to emphasise the temporary nature of this state of affairs. After all, the European integration vector of Ukraine's development necessitates the introduction of an approach based on the fact that in democratic countries, freedom is the guiding principle in the formation of administrative legislation.

The author emphasises that the main difference between national interests and values of administrative law lies in their nature. National interests are the strategic priorities of the State which determine the direction of its development and may change depending on historical, political or socio-economic conditions. They serve as the basis for the formation of state policy, but they are not a legal category in themselves. Consequently, they are not a value of administrative law in Ukraine in particular (and of law in general). The values of administrative law, on the contrary, are principles of law that ensure the stability and efficiency of public administration. They define the mechanisms for exercising power, guarantee the observance of individual rights and freedoms, and ensure the accountability of public authorities.

Key words: public power, state power, local self-government, administrative and legal axiology, axiology of law, values and principles of the system of law, freedom.

Постановка проблеми. Свобода як цінність набуває особливого значення в умовах режиму воєнного стану, коли фундаментальні права та свободи особистості піддаються серйозним випробуванням. У сучасному українському адміністративно-правовому дискурсі свобода розглядається не лише як базова конституційна категорія, а й як ключовий принцип функціонування апарату держави та національної системи права, системи законодавства у цілому. Режим воєнного стану вимагає балансу між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав і свобод особистості (іншими словами, між такими цінностями, як національна безпека та пріоритет прав і свобод особистості перед інтересами держави), що породжує нові виклики для адміністративного права, особливо у сфері публічного управління, правозастосування та судового контролю.

Тривале здійснення публічного управління в умовах режиму воєнного стану вимагає переосмислення адміністративно-правових механізмів захисту свободи, зокрема у контексті обмежень, що запроваджуються на період дії режиму воєнного стану. Важливим є питання легітимності та пропорційності таких обмежень, а також їх відповідності міжнародним стандартам прав людини. Особливу увагу дослідники приділяють свободі пересування, свободі вираження поглядів, праву на доступ до правосуддя та діяльності державних органів у сфері забезпечення громадських прав і свобод.

Дослідження свободи в адміністративно-правовому дискурсі України під час війни також є важливим для розуміння майбутньої післявоєнної реконструкції держави. Захист прав і свобод громадян під час дії режиму воєнного стану визначатиме рівень демократичного розвитку країни та її інтеграцію в європейський правовий простір. Саме тому дана тема є актуальною як у теоретичному, так і в практичному аспекті, адже від якості правового регулювання свободи в умовах війни залежатиме стійкість демократичних інститутів України в майбутньому.

Аналіз літератури. Проблематика свободи у цілому є сферою дослідження філософії – як

у цілому, так і філософії права. З точки зору конституційної регламентації, свобода як цінність привертає увагу дослідників у контексті різноманітних свобод особистості (див., наприклад, роботи (Qaracayev, 2023; Amelicheva, 2021; Mishyna, 2022, 2023; Leheza, 2022)). Коли йдеться про адміністративне право, в Україні цінність свободи проявляється в різних його інститутах. У цій статті проаналізовано одну монографічну працю та одну статтю, які належать авторству фахівців з адміністративного права України та були оприлюднені у 2024 році (тобто, під час дії режиму воєнного стану).

Метою статті є аналіз свободи як цінності в адміністративному праві України (з урахуванням особливостей режиму воєнного стану).

Основний текст. Вище йшлося про те, що, на думку автора, режим воєнного стану вимагає балансу між забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав і свобод громадян (іншими словами, між такими цінностями, як національна безпека та пріоритет прав і свобод особистості перед інтересами держави).

У зв'язку з цим слід зазначити, що національна безпека як цінність – це стан захищеності держави, суспільства та громадян від зовнішніх і внутрішніх загроз, що забезпечує стабільність функціонування політичних, економічних, правових та соціальних інститутів. Вона охоплює різні сфери: військову, економічну, екологічну, інформаційну та гуманітарну безпеку. Національна безпека є ключовою передумовою існування держави, оскільки без неї неможливий розвиток суспільства, збереження територіальної цілісності та реалізація основних прав громадян.

У цьому контексті варто навести також і нормативне визначення поняття «національна безпека», яке було впроваджено в обіг Законом України від 21 червня 2018 р. «Про національну безпеку України». Відповідно до п. 9 статті 1, «національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» (Law, 2018).

Отже, фактично така цінність, як національна безпека, спрямована на захист інших цінностей – державного суверенітету, демократизму, конституційного ладу, територіальної цілісності (перелік не є вичерпним).

Принагідно слід додати, що у цьому Законі є ще декілька важливих дефініцій – «громадська безпека і порядок», «державна безпека», «національні інтереси України». Про останній термін (тобто, «національні інтереси України») буде йтися далі, після аналізу свободи як цінності адміністративного права України.

Свобода – це базова правова та філософська категорія, яка означає можливість людини діяти відповідно до власних переконань, вибору та інтересів у межах правового порядку. Свобода може проявлятися на різних рівнях: індивідуальному (особиста автономія), суспільному (політичні та громадянські права), економічному (свобода підприємництва) тощо. Вона є основою демократії, верховенства права та прав людини.

Свобода є цінністю адміністративного права, що визначає межі й принципи взаємодії держави та особистості; майже такої самої думки доходить професор Лезега (Leheza, 2024). У своїй статті на тему «Свобода та розумність як правові цінності сучасного цифрового європейського суспільства» вона акцентує увагу на тому, як ця цінність сприймається у контексті цифровізації. Варто зазначити, що ця стаття вийшла друком у 2024 році, а отже не лише є одним з найновіших адміністративно-правових досліджень щодо поняття «свобода», але також і такою працею, яка враховує здійснення публічного управління в Україні в умовах режиму воєнного стану (поки що щодо такої цінності, як свобода, подібних адміністративно-правових праць небагато).

У сучасній правовій системі України, особливо після Революції Гідності 2014 року, свобода набуває особливого значення в контексті євроінтеграційного курсу країни. Україна взяла на себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство з правовими стандартами Європейського Союзу, які ґрунтуються на демократичних цінностях, верховенстві права та захисті прав людини.

В адміністративному праві свобода проявляється передусім у гарантіях захисту прав громадян у відносинах із державою (з органами публічної влади (тобто, з органами державної влади та з органами місцевого самоврядування)). Це включає принцип верховенства права, належного врядування, захист від свавілля органів публічної влади та можливість судового оскар-

ження дій органів як державної влади, так і місцевого самоврядування. З моменту підписання Угоди про асоціацію з ЄС та імплементації європейських стандартів у національне законодавство відбулося посилення механізмів адміністративного захисту прав громадян, зокрема, у сферах надання адміністративних послуг, доступу до публічної інформації та забезпечення прозорості прийняття органами публічної влади управлінських рішень.

Європейський вектор розвитку України також сприяв тому, як проводилась та проводиться адміністративна реформа в Україні у цілому та реформа децентралізації публічної влади зокрема. Навіть під час дії режиму воєнного стану зусилля органів публічної влади спрямовані (за можливістю) на зменшення бюрократичного тиску, діджиталізацію публічних послуг (наприклад, широко обговорюються можливості та перспективи застосування штучного інтелекту в діяльності органів як державної влади, так і місцевого самоврядування). Таким чином, свобода як цінність адміністративного права України трансформується відповідно до європейських стандартів, що забезпечує більш ефективний захист прав громадян і наближає Україну до інтеграції з європейською спільнотою.

Щодо співвідношення між національною безпекою та свободою на сучасному етапі розвитку Української держави та суспільства слід зазначити наступне.

Національна безпека та свобода перебувають у складному взаємозв'язку, оскільки між ними може виникати певне «напруження». З одного боку, забезпечення національної безпеки вимагає державного контролю, обмеження певних прав і свобод у критичних ситуаціях (наприклад, під час дії режиму воєнного стану). З іншого боку, надмірні обмеження свободи можуть призвести до авторитаризму, а нехтування правами людини – до суспільного невдоволення та дестабілізації держави.

Оптимальний баланс між цими цінностями полягає в тому, що свобода не повинна підривати національну безпеку, а заходи із забезпечення національної безпеки не мають порушувати та обмежувати основні права людини без необхідності. Демократичні держави прагнуть гармонізувати ці цінності через ефективні правові механізми, забезпечуючи захист прав і свобод особистості навіть у кризових умовах.

З цієї точки зору представляє інтерес поняття «національні інтереси України», нормативне визначення якого сформульовано у Законі України від 21 червня 2018 р. «Про національну безпеку України». Відповідно до статті 1 цього

нормативно-правового акту, це «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» (Law, 2018). Варто взяти це до уваги, хоча це поняття містить доволі багато іменників загального характеру, які зрозумілі у цілому, але які важко конкретизувати (наприклад, який демократичний розвиток є прогресивним? Чи існує регресивний демократичний розвиток? Як оцінити добробут громадян? Чи може він бути відсутній у цілому? Це лише кілька питань, які викликає ця нормативна дефініція).

Поняття «національні інтереси України» цікавлять нас з точки зору теми нашого дослідження. А отже, доцільно проаналізувати питання, яке можна сформулювати так: «Чи є національні інтереси цінністю адміністративного права України?».

Виходячи з наведеного вище нормативного визначення, національні інтереси України мають стратегічний і комплексний характер, охоплюючи різні сфери державної політики – безпеку, економіку, соціальний розвиток, демократичні перетворення («прогресивний демократичний розвиток»). Вони є пріоритетними орієнтирами при здійсненні публічного управління, однак не належать до категорії цінностей адміністративного права. Це пояснюється тим, що адміністративне право регулює відносини між органами публічної влади та громадянами, встановлюючи принципи правового регулювання, тоді як національні інтереси – це стратегічні цілі держави, які реалізуються через комплекс правових і політичних механізмів.

Цінності адміністративного права, такі як верховенство права, правова визначеність, підзвітність органів публічної влади, захист прав і свобод особистості, їхній пріоритет перед інтересами держави та інші формують основу демократичного врядування та регламентують діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Вони мають універсальний характер і застосовуються незалежно від поточних державних пріоритетів (але зважаючи на поточний режим, зараз в Україні – це режим воєнного стану). Національні інтереси ж можуть змінюватися залежно від внутрішніх і зовнішніх викликів, тоді як цінності адміністративного права залишаються незмінними, визначаючи правові засади функціонування публічної влади.

Продовжуючи цей дискурс, доцільно звернутися до єдиного монографічного дослідження адміністративно-правового спрямування, яке

присвячено свободі та було оприлюднено у 2024 році. Це дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук В.Ю. Величка на тему «Свобода як цінність адміністративно-судочинних правовідносин», яка було успішно захищена у 2024 році. Деякі міркування В.Ю. Величка, що мають загальний характер, можуть бути використані при дослідженні свободи як цінності адміністративного права України.

По-перше, представляє інтерес те, що автором обґрунтовано, «що дослідження свободи як цінності адміністративно-судочинних правовідносин має базуватися на застосуванні сукупності методологічних наукових підходів, що складаються із ідеологічного наукового підходу, антропологічного наукового підходу, синергетичного наукового підходу, системного наукового підходу, аксіологічного наукового підходу» (Velychko, 2024, с. 5). Це викликає наступні міркування.

Застосування такої сукупності методологічних підходів є важливим, оскільки дозволяє комплексно дослідити свободу як цінність адміністративного права, враховуючи її багатовимірний характер. Ідеологічний підхід допомагає визначити місце свободи в сучасних адміністративно-правових концепціях, антропологічний – акцентує увагу на людиноцентризмі свободи, синергетичний – розглядає її як динамічний елемент системи права. Системний підхід забезпечує цілісність дослідження, а аксіологічний – розкриває свободу через її значення для функціонування органів публічної влади та забезпечення прав і свобод особистості. Такий комплексний підхід сприяє глибшому розумінню природи свободи та її впливу на адміністративно-правові відносини в Україні.

По-друге, привертає увагу позиція В.Ю. Величка щодо того, що «розуміння свободи як цінності суспільства через застосування аксіологічного наукового методологічного підходу дозволяє її визначити як певний ідеал розвитку суспільства» (Velychko, 2024, с. 5). Насамперед, не дуже зрозуміло, чому автор аналізує свободу не як цінність права, а як цінність суспільства (потім не звужуючи свої міркування до дослідження свободи як цінності права). На нашу думку, погляд на свободу як на «ідеал розвитку суспільства» є хибним тому, що тут згадується про ідеал – і немає згадки про право.

Такий підхід є проблематичним, оскільки свобода як цінність суспільства і свобода як цінність права мають різні змістовні характеристики. Якщо розглядати свободу виключно як «ідеал розвитку суспільства», це може призвести до її абстрагування від правової реаль-

ності, що ускладнює її практичне застосування в адміністративно-правових відносинах. Адміністративне право спрямоване на баланс між свободою та необхідністю ефективного управління державою, тому його аналіз має включати не лише філософсько-соціологічний аспект, а й конкретні правові механізми забезпечення свободи. Без цього неможливо забезпечити належний рівень захисту прав і свобод особистості та ефективного функціонування органів публічної влади.

Висновки. Важливим є узагальнення В.Ю. Величка щодо того, що «свобода у сучасних дослідженнях розглядається через реалізацію принципів рівності та заборони дискримінації, тобто існування особи в умовах відсутності соціальних та нормативних обмежень, тобто свобода є незалежністю як характеристики статусу особи» (Velychko, 2024, с. 5). Такий підхід є цінним, оскільки він акцентує увагу на зв'язку

свободи з фундаментальними правами людини, зокрема принципами рівності та заборони дискримінації. В адміністративному праві це має ключове значення, оскільки забезпечує баланс між свободою особи та необхідними обмеженнями, встановленими державою в інтересах суспільства. Однак, слід уточнити, що свобода не може розглядатися як абсолютна незалежність від соціальних та нормативних обмежень, адже адміністративне право передбачає певні рамки, необхідні для ефективного функціонування державного управління. Тому важливо аналізувати свободу не лише як відсутність обмежень, але й як можливість реалізації прав особи в межах правового порядку.

Подальші дослідження у цьому напрямі можуть бути спрямовані на конкретизацію напрямів забезпечення практичної реалізації принципу свободи в адміністративному праві України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Величко В. Ю. Свобода як цінність адміністративно-судочинних правовідносин: дис. ... к.ю.н. Запоріжжя, 2024. 220 с.
2. Легеца Ю. О. Розсуд судді адміністративного суду: поняття та класифікація. *Правові новели. Науковий юридичний журнал*. 2022. № 18. С. 77–81.
3. Легеца Ю. О. Свобода та розумність як правові цінності сучасного цифрового європейського суспільства. *Law. State. Technology*. 2024. № 3. С. 9–13.
4. Мішина Н. В. Формування бюджетів муніципальних органів (на матеріалах країн – членів Ради Європи). *Юридичний вісник*. 2022. № 3. С. 154–160.
5. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
6. Amelicheva L., Martyniuk O., Pyroha I., Qaracayev C., Myroshnychenko V. Implementation of constitutional human rights and social guarantees of security in the context of digitalization. *Amazonia Investiga*, 2021. no. 10 (45), pp. 265–271.
7. Mishyna N. European court of human rights' judgements implementation by local and regional authorities: relevant publications on the topic. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2023. Т. 33. С. 52–57.
8. Qaracayev C. Due process as constitutional control's subject: theory and practice of the Constitutional court of Azerbaijan and European court of human rights. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2023. № 64. С. 14–17.

REFERENCES:

1. Velichko, V. Yu. (2024). Svoboda yak tsinnist' administratyvno-sudochynnykh pravovidnosyn: dys. ... k.yu.n. [Freedom as a value of administrative and judicial legal relations: dissertation ... candidate of legal sciences]. Zaporizhzhia, 220 p. [in Ukrainian].
2. Leheza, Yu. O. (2022). Rozsud suddi administratyvnoho sudu: ponyattya ta klasyfikatsiya [Judicial discretion in administrative courts: concept and classification]. *Legal Novels. Scientific Legal Journal*, 18, 77–81 [in Ukrainian].
3. Leheza, Yu. O. (2024). Svoboda ta rozumnist' yak pravovi tsinnosti suchasnoho tsyfrovoho yevropeys'koho suspil'stva [Freedom and Reason as Legal Values of Modern Digital European Society]. *Law. State. Technology*, 3, 9–13 [in Ukrainian].
4. Mishyna, N. V. (2022). Formuvannya byudzhetyv munitsypal'nykh orhaniv (na materialakh krayin – chleniv Rady Yevropy) [Formation of municipal budgets (on the materials of the Council of Europe member states)]. *Legal Herald*, 3, 154–160 [in Ukrainian].

5. Pro natsional'nu bezpeku Ukrayiny (2018): Zakon Ukrayiny vid 21 chervnya 2018 [On the National Security of Ukraine: Law of Ukraine of June 21, 2018]. *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 31 (241) [in Ukrainian].
6. Amelicheva, L., Martyniuk, O., Pyroha, I., Qaracayev, C., & Myroshnychenko, V. (2021). Implementation of constitutional human rights and social guarantees of security in the context of digitalization. *Amazonia Investiga*, no. 10 (45), pp. 265–271.
7. Mishyna, N. V. (2023). European court of human rights' judgements implementation by local and regional authorities: relevant publications on the topic. *Scientific Works of the National University "Odesa Law Academy"*, 33, 52–57 [in English].
8. Qaracayev, C. (2023). Due process as constitutional control's subject: theory and practice of the Constitutional court of Azerbaijan and European court of human rights. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser.: Jurisprudence*, 64, 14–17 [in English].